

BEATA DEC

JAN KRUPA

Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie

UZDROWISKA JAKO OBSZARY RECEPCJI TURYSTYKI ZRÓWNOWAŻONEJ

HEALTH RESORTS AS THE RECEPTION AREA OF SUSTAINABLE TOURISM

Wstęp

Rozwój cywilizacji konsumpcyjno-przemysłowej, nastawiony na szybki wzrost gospodarczy, powoduje w wymiarze globalnym istotne zagrożenia ekologiczne, które w niedalekiej przyszłości mogą się stać główną przyczyną zachwiania równowagi społeczno-gospodarczej i przyrodniczej. Determinuje to poszukiwanie nowych rozwiązań, w efekcie których powstała koncepcja zrównoważonego rozwoju, a potrzeba jej wdrażania dotyczy wszystkich kierunków gospodarki oraz procesów społecznych, w tym także turystyki. Rezultaty ekonomiczne i społeczne rozwoju turystyki można postrzegać przez pryzmat korzystnych zmian (na przykład wzrost zatrudnienia, poprawa i rozwój infrastruktury, przedsiębiorczości), ale także niekorzystnych zjawisk, które rozwój ten powoduje. Dysfunkcje turystyki dotyczą zwłaszcza zjawisk o charakterze społecznym i przestrzennym, wzrostu patologii społecznych, niszczenia krajobrazu i degradacji walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego¹. Zjawiska te wpływają na jakość walorów turystycznych, co w długim okresie może przynieść negatywne skutki w aspekcie konkurencyjności miejsca, w zmniejszeniu atrakcyjności turystycznej oraz obniżeniu jakości życia mieszkańców.

Turystyka, w dość dużym stopniu, rozwija się na najbardziej atrakcyjnych przyrodniczo i krajobrazowo obszarach, które powinny być chronione przed degradacją. Dodatkowo, dzięki swojej interdyscyplinarności, można jej przypisywać wiodącą rolę we wdrażaniu trwałego, zrównoważonego rozwoju, nie tylko przez stwarzanie szans aktywizacji społeczno-gospodarczej lokalnych społeczności (stymulując rozwój innych dziedzin). Turystyka może także stanowić aktywność przyczyniającą się do poprawy stanu środowiska.

Jedną z podstawowych zasad zrównoważonego rozwoju, wdrażaną w turystyce, jest zasada ekologizacji turystyki i jej rozwoju. Pojęcie to rozumiane jest najogólniej jako proces zmniejszania stopnia zagrożeń środowiska przyrodniczego przez turystykę. Pilna potrzeba ekologizacji turystyki przejawia się głównie na obszarach przyrodniczo cenionych, które są objęte różnymi formami ochrony prawnej, głównie na terenach parków narodowych oraz

¹ A. Niezgoda, *Obszar recepcji turystycznej w warunkach rozwoju zrównoważonego*, Wyd. UE, Poznań 2009.

krajobrazowych. Należy więc dostosować natężenie oraz formy ruchu turystycznego do lokalnych uwarunkowań, aby nie zagrażała cennym przyrodniczo i krajobrazowo ekosystemom.

Stopień ekologizacji turystyki stanowi ważny element atrakcyjności turystycznej danego obszaru, zwłaszcza w warunkach, kiedy środowisko staje się wartością coraz bardziej cenioną w dzisiejszym społeczeństwie i jego jakość coraz częściej decyduje o miejscu wypoczynku². Przykładem obszarów, które sprzyjają poprawie zdrowia, są uzdrowiska, obszary ochrony uzdrowskiej i gminy uzdrowskie, na terenie których prowadzona jest działalność o charakterze lecznictwa uzdrowskiego, rehabilitacji uzdrowskiej, profilaktyki i edukacji zdrowotnej, jak również świadczone są usługi o charakterze typowo turystycznym³. Turystyka uprawiana na tych terenach w różnych jej formach może być mniej lub bardziej przyjazna dla środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego. Taki rodzaj turystyki określany jest mianem turystyki uzdrowskiej i stanowi element składowy turystyki zdrowotnej.

Typowym przykładem turystyki o charakterze zrównoważonym jest turystyka wiejska, której głównym motywem jest chęć pobytu w środowisku wiejskim z wszystkimi jego elementami, czyli krajobrazem, architekturą, tempem życia oraz codziennymi zajęciami. „Turystyka wiejska jest formą, która przynosi obopólne korzyści, zarówno dla turystów, jak i gospodarzy terenów recepcyjnych. Dla turysty to możliwość spędzenia czasu wolnego, który ma swoje dwie podstawowe funkcje: wypoczynku i rekreacji oraz rozwoju osobistego”⁴. Im mniej skażone jest środowisko, tym siła przyciągania turystów jest większa. Formy aktywności związane z turystyką wiejską obejmują głównie wędrówki, jeździectwo oraz różne formy spędzania wolnego czasu, które są już uzależnione od lokalizacji danego ośrodka oraz indywidualnych upodobań turysty.

Bliska założeniom turystyki zrównoważonej jest także turystyka etniczna. Według Karoliny Buczkowskiej turystyka etniczna (ang. *indigenous tourism*, rzadziej *ethnic tourism* i *tribal tourism*) jest formą turystyki kulturowej: „(...) w celu spotkań (jak najbardziej bezpośrednich) z przedstawicielami grup etnicznych i narodowych, które na wybranych obszarach występują w postaci etnicznych i narodowych mniejszości”⁵. Turystyka etniczna związana jest również z turystyką sentymentalną, która z kolei „(...) polega na przyjazdach do wybranego kraju czy regionu osób mieszkających na emigracji (dobrowolnej lub przymusowej), grup narodościowych żyjących w diasporze, a także osób, które w wyniku zmian granic zostały przesiedlone na inne tereny”⁶.

² J. Krupa, *Zrównoważony rozwój turystyki w uzdrowskach województwa podkarpackiego*, [w:] *Woda i surowce odnawialne, a ich oddziaływanie na środowisko naturalne*, red. J.R. Rak, Muzeum Regionalne, Brzozów 2011, s. 59–81.

³ Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowskim, uzdrowskach i obszarach ochrony uzdrowskiej oraz o gminach uzdrowskich (Dz. U. 2005, Nr 167, poz. 1399).

⁴ J. Czachara, J. Krupa, *Turystyka wiejska formą rekreacji i terapii dla osób niepełnosprawnych*, [w:] *Turystyka wiejska, ochrona środowiska i dziedzictwo kulturowe Pogórza Dynowskiego*, red. J. Krupa, T. Soliński, Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego, Dynów 2011, s. 54.

⁵ A. Kowalczyk, *Turystyka zrównoważona – aspekty kulturowe*, [w:] *Uwarunkowania i plany rozwoju turystyki*, t. 6, *Turystyka zrównoważona*, red. Z. Młynarczyk, I. Potocka, A. Zajadacz, Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań 2010, s. 21.

⁶ M. Rut, *Turystyka kulturowa. Perspektywy rozwoju dla Pogórza Dynowskiego*, [w:] *Turystyka wiejska...*, op. cit., s. 270.

Ekoturystyka czy turystyka zielona jest koncepcją turystyki zrównoważonej, rozumianą ogólnie jako „(...) rozwój turystyki na obszarach o walorach przyrodniczych, gdzie zwraca się uwagę na rozwój zgodny z zasadami ochrony przyrody”⁷. Ekoturystyka to aktywne zwiedzanie miejsc o szczególnych walorach przyrodniczych oraz kulturowych, mające na celu pozostawienie przyrody w takiej formie, w jakiej zastali ją turyści. Jest także mocno powiązana z turystyką kulturową, ponieważ oprócz ochrony przyrody kładzie ogromny nacisk na kulturę zwiedzanych regionów. „Ekoturystyka może być rozwijana w turystyce: kwalifikowanej, krajoznawczej, wypoczynkowej czy przygodowej, pod warunkiem przestrzegania zasad zrównoważonego rozwoju i nieingerowania w naturalne ekosystemy”⁸.

Jako przykład turystyki o charakterze zrównoważonym warto wymienić również turystykę kulinarną, turystykę winiarską, czy też turystykę literacką.

Celem niniejszego artykułu było uzyskanie opinii wśród respondentów w zakresie rozwoju turystyki zdrowotnej w uzdrowiskach. Autorzy przeprowadzili badania sondażowe wśród kuracjuszy i turystów, a także mieszkańców miast uzdrowiskowych Iwonicz Zdrój i Rymanów Zdrój, położonych w województwie podkarpackim. Podjęto próbę określenia stanu wiedzy oraz świadomości kuracjuszy, turystów, mieszkańców oraz przedstawicieli władz samorządowych w zakresie rozwoju turystyki zrównoważonej w wybranych miejscowościach.

Turystyka zdrowotna i uzdrowiskowa

Wzrost świadomości zdrowotnej społeczeństwa powoduje, że coraz prężniej rozwijającą się gałęzią turystyki jest turystyka zdrowotna oraz uzdrowiskowa. Często te dwa pojęcia są stosowane zamiennie, jednak ich zakres terminologiczny nie pokrywa się w pełni.

Turystyka zdrowotna jest terminem złożonym, gdzie cele zdrowotne można zrealizować poprzez różne rodzaje turystyki: uzdrowiskową, weekendową, kwalifikowaną, pobytową i inne. Turystyka zdrowotna stanowi podstawę turystyki uzdrowiskowej i może obejmować różne rodzaje aktywności turystycznej, zwłaszcza formy turystyki: wypoczynkowej, biznesowej oraz poznawczej (kulturowej, kulinarnej, festiwalowej, krajoznawczej). Turystyka zdrowotna, dzięki zwiększeniu świadomości zdrowotnej ludzi, jest coraz bardziej popularną formą spędzania czasu wolnego. Współczesne trendy związane z działalnością uzdrowisk uwidaczniają nastawienie na ofertę uwzględniającą nie tylko leczenie uzdrowiskowe.

Następuje wyraźne poszerzenie działalności o ofertę związaną z wypoczynkiem turystycznym w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe, z otwarciem się również

⁷ M. Derek, *Turystyka przemysłowa jako forma turystyki zrównoważonej*, [w:] *Uwarunkowania i plany rozwoju turystyki*, op. cit., s. 31.

⁸ A. Nitkiewicz-Jankowska, A.R. Szromek, *Turystyka z zasady zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Kształtowanie środowiska geograficznego i ochrona przyrody na obszarach przemysłowych i zurbanizowanych*, 42, Uniwersytet Śląski, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Wydział Nauk o Ziemi, Katowice–Sosnowiec 2010, s. 57.

na turystykę biznesową i specjalistyczną. Pozwala to na uzyskanie większej konkurencyjności na rynku europejskim i zwiększenie ruchu przyjazdowego⁹.

Mianem turystyki uzdrowiskowej określa się uzdrowiskowy ruch turystyczny i związaną z nim działalność. Jest ona podstawową formą turystyki zdrowotnej. Turystykę uzdrowiskową od zdrowotnej odróżnia fakt, że w tej pierwszej cele zdrowotne są realizowane na terenie uzdrowiska. Tym, co najbardziej przyciąga turystów i kuracjuszy oraz czyni uzdrowiska atrakcyjnymi miejscami, są unikalne bogactwa naturalne. To one, niezmiennie od lat, pozostają najbardziej pożądanym i wartościowym produktem zdrojowisk.

Polska jest krajem obfitującym w liczne zasoby naturalne wykorzystywane w lecznictwie uzdrowiskowym. Wyjątkowy klimat, liczne źródła mineralne, zróżnicowane krajobrazy, a także rozległe lasy i jeziora sprzyjają powstawaniu ośrodków uzdrowiskowych. Pod względem ich liczby Polska zajmuje siódme miejsce w Europie. Jako uzdrowiskowe funkcjonuje 45 miejscowości, a „(...) ponad 70 miejscowości wytypowano jako te, w których walory klimatyczne i surowce lecznicze umożliwiają zorganizowanie działalności uzdrowiskowej”¹⁰. Dobra naturalne, przyroda, atrakcje turystyczne i kulturalne tworzą swoisty klimat, przyciągający turystów z całej Polski, a coraz częściej również z zagranicy. Turystyka zdrowotna zalicza się do tzw. pięciu obszarów marek polskiej turystyki, a co za tym idzie, wymaga zastosowania nowoczesnych oraz intensywnych metod promocji.

Turystyka zdrowotna jest jednym z najlepszych polskich produktów markowych, które skierowane są na rynek zagraniczny. Obecnie uzdrowiska oferują wiele form wypoczynku i atrakcji zarówno turystycznych, jak i kulturalnych. W miejscowościach uzdrowiskowych występuje niemalże każda forma turystyki. Turystyka zdrowotna, kulturalna, biznesowa, pielgrzymkowa, agroturystyka, ekoturystyka, turystyka aktywna, ekstremalna i weekendowa – to tylko niektóre z rodzajów turystyki, jakie możemy rozróżnić, analizując ofertę gmin zdrowotnych.

Status uzdrowiska może otrzymać obszar, który spełnia następujące warunki:

- posiada złoża naturalnych surowców leczniczych o potwierdzonych właściwościach leczniczych na zasadach określonych w ustawie;
- posiada klimat o właściwościach leczniczych potwierdzonych na zasadach określonych w ustawie;
- na jego obszarze znajdują się zakłady lecznictwa uzdrowiskowego i urządzenia lecznictwa uzdrowiskowego przygotowane do prowadzenia lecznictwa uzdrowiskowego;
- spełnia wymagania w stosunku do środowiska określone w przepisach o ochronie środowiska;
- posiada infrastrukturę techniczną w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej, transportu zbiorowego i prowadzi gospodarkę odpadami¹¹.

⁹ J. Krupa, T. Wołowicz, *Uzdrowiska Polski Wschodniej wobec wyzwań rozwojowych – turystyka zrównoważona*, [w:] *Współczesne trendy funkcjonowania uzdrowisk – klastering*, red. J. Hermaniuk, J. Krupa, Instytut Gospodarki Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania, Rzeszów 2010, s. 22.

¹⁰ Ibidem, s. 15.

¹¹ <http://www.mz.gov.pl/leczenie/lecznictwo-uzdrowiskowe/nabor-jednostek-uprawnionych> [23.03.2015].

Zgodnie z ustawą uzdrowską na obszarze uzdrowiska lub obszarze ochrony uzdrowskiej wydziela się trzy strefy ochrony uzdrowskiej:

- Strefa A – obejmuje obszar, na którym są zlokalizowane lub planowane zakłady i urządzenia lecznictwa uzdrowskiego, a także inne obiekty służące lecznictwu uzdrowskiemu lub obsłudze pacjenta bądź turysty. Dla tej strefy udział terenów zielonych wynosi nie mniej niż 65%.
- Strefa B – stanowi obszar przyległy do strefy „A” i stanowi jej otoczenie. Jest to teren przeznaczony pod – niemające negatywnego wpływu na właściwości lecznicze uzdrowska lub obszaru ochrony uzdrowskiej – obiekty usługowe, turystyczne, rekreacyjne, sportowe i komunalne. Dla tej strefy udział zieleni wynosi nie mniej niż 50%.
- Strefa C – to obszar przyległy do strefy „B”, stanowiący jej otoczenie i mający wpływ na zachowanie walorów krajobrazowych, klimatycznych oraz ochronę złóż naturalnych surowców leczniczych. Tutaj udział terenów zielonych wynosi nie mniej niż 45%¹².

Uzdrowiska w Polsce poszerzają swoją ofertę, idąc za obecną modą na zdrowy styl życia, stąd też oprócz zabiegów typowo leczniczych oferują również zabiegi relaksacyjne i terapie upiększające. Większym zainteresowaniem cieszą się uzdrowiska, na terenie których można odnaleźć ośrodki spa i wellness. Nie są one instytucjami typowo leczniczymi, lecz służącymi poprawie urody i odnowie biologicznej. Stanowią one ważny obiekt w miejscowościach uzdrowskich i łatwo je odnaleźć dzięki licznym zestawieniom i katalogom wydawanym między innymi przez biura podróży. Ośrodki spa zlokalizowane w kurortach leczniczych są dodatkową atrakcją dla każdego, kto oprócz zdrowia chce również poprawić swoją kondycję psychiczną¹³, poprzez zabiegi relaksacyjne i poprawiające urodę.

Najważniejsze problemy uzdrowisk, z jakimi muszą się zmierzyć obecnie, to innowacyjność i jakość usług dla wszystkich, ponieważ coraz częściej z oferty uzdrowiska korzystają klienci indywidualni, w młodym wieku. Obecnie uzdrowiska „(...) stają się stacjami sportów zimowych w górach, czy też nadmorskimi ośrodkami wypoczynkowymi. Coraz częściej (...) obok leczenia i profilaktyki leczniczej uzdrowiska nastawiają się na turystykę aktywną, kongresową, kulturalną (np. festiwale, koncerty, wystawy)”¹⁴.

Uzdrowiska w województwie podkarpackim

Dzięki różnicowanemu ukształtowaniu terenu, unikalnemu krajobrazowi oraz wyjątkowej szacie roślinnej województwo podkarpackie jest obszarem atrakcyjnym turystycznie. Tereny podgórskie i górskie, kompleksy leśne, bogata fauna i flora, zasoby mineralne

¹² <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/decyzje-rzadu/rozporzadzenie-w-sprawie-nadania-statusu-obszaru-ochrony-uzdrowskiej.html> [23.03.2015].

¹³ M. Koniusz, R. Węglarz, *Kierunki zmian w polskich uzdrowiskach*, [w:] *Turystyka uzdrowska. Stan i perspektywy*, red. M.M. Boruszcak, Wyd. WSTiH, Gdańsk 2009, s. 40.

¹⁴ M. Panasiewicz et al., *Analiza profilu kuracjuszy przebywających w kompleksie uzdrowisk Nałęczowa*, [w:] *Turystyka i rekreacja w promocji zdrowia*, red. J. Mogiła-Lisowska, D. Nowak, E. Czarniecka-Skubina, Wyd. WSHGiT, Warszawa 2011, s. 41.

i lecznicze, a także zabytki kultury materialnej i folklor sprawiają, że województwo podkarpackie jest regionem atrakcyjnym dla każdego.

Szczególne miejsce na mapie turystycznej województwa podkarpackiego zajmują cztery uzdrowiska: w Iwoniczu Zdroju, Rymanowie Zdroju, Horyńcu Zdroju i Polańczyku oraz cztery miejscowości potencjalnie uzdrowiskowe: Czarna, Rabe, Komańcza i Lipa. Cechą charakterystyczną wymienionych obszarów jest występowanie na ich terenie złóż wód leczniczych i swoisty mikroklimat.

Iwonicz Zdrój to uzdrowisko podgórskie, charakteryzujące się klimatem typu górskiego z dominacją cech klimatu kontynentalnego. Miejscowość otoczona jest lasami jodłowymi i bukowymi, co sprawia, że panujący klimat jest łagodny. Naturalnym twórczym tego uzdrowiska są wody źródlane. Uzdrowisko w Iwoniczu Zdroju jest jednym z najstarszych uzdrowisk w Polsce oraz największym i najstarszym uzdrowiskiem na terenie województwa podkarpackiego. Leży na urozmaiconym terenie północnego skraju Beskidu Niskiego, w łańcuchu Wewnętrznych Karpat Zachodnich¹⁵. Uzdrowisko usytuowane jest w wąskiej, przełomowej dolinie Potoku Iwoniczkiego, którą otaczają wzniesienia o wysokości nieprzekraczającej 650 m n.p.m. Bogactwo Iwonicza Zdroju stanowią surowce lecznicze, a z nich największą wartość mają: borowina i wody mineralne o właściwościach pomagających w leczeniu wielu schorzeń. Historia lecznictwa uzdrowiskowego w Iwoniczu sięga wieku XV.

Uzdrowisko w Iwoniczu Zdroju od wieków zachwyca pięknem okolicznych terenów i skutecznością lecznictwa. Kuracjusze mogą podziwiać architekturę Starego Pałacu, Starych Łazienek, Domu Zdrojowego, Białego Orła, Pijalni Wód Mineralnych, mieszczącej się w budynku z wnętrzem stylizowanym na oranżerię z listwową dekoracją nawiązującą do klasycyzmu. Od lat 80. działa jeden z najnowocześniejszych w kraju zakładów przyrodoleczniczych, który oferuje szeroką gamę zabiegów. Obecnie uzdrowisko każdego roku odwiedza ponad 50 tys. turystów i kuracjuszy¹⁶.

Rymanów Zdrój charakteryzuje się klimatem górskim, silnie bodźcowym. Posiada wiele walorów krajobrazowych i przyrodniczych. Do naturalnych substancji leczniczych należą wody źródlane nisko zmineralizowane. Produktami zdrojowymi są butelkowane wody mineralne: Klaudyna, Tytus i Celestyna. Profil leczniczy Uzdrowiska Rymanów Zdrój oparty jest na szczególnych walorach przyrodoleczniczych terenu górskiego oraz właściwościach wód mineralnych, a dzięki znacznej zawartości jodu również klimatu o cechach morskiego, który charakteryzuje wysoka zawartość ozonu, soli, a także względnie wysoka wilgotność powietrza.

Horyniec Zdrój jest uzdrowiskiem nizinnym, z panującym tu klimatem wyżynnym, posiadającym cechy klimatu kontynentalnego. Leży w północno-wschodniej części województwa, w powiecie lubaczowskim, w otoczeniu terenów Płaskowyżu Tarnogrodzkiego i Roztocza Wschodniego¹⁷. Jest to teren bogaty w naturalne surowce lecznicze: wody siarczkowo-siarkowodorowe oraz borowinę, które są wykorzystywane w leczeniu, profi-

¹⁵ J. Kondracki, *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa 2002.

¹⁶ <http://www.benyb.republika.pl/Historia.html> [10.03.2015].

¹⁷ J. Kondracki, op. cit.

laktyce oraz rehabilitacji chorób narządu ruchu, skóry, chorób kobiecych, a także problemów z górnymi drogami oddechowymi, układem pokarmowym, przemianą materii oraz w zatruciach metalami ciężkimi. Horyniec Zdrój był nazywany w okresie międzywojennym „Perłą Kresów Wschodnich” ze względu na walory lecznicze i wypoczynkowe jest licznie odwiedzany szczególnie przez mieszkańców Lwowa i Warszawy.

Polańczyk to uzdrowisko podgórskie, położone na brzegu Jeziora Solińskiego¹⁸. Klimat panujący na terenie uzdrowiska należy do klimatu podgórskiego z przewagą cech klimatu kontynentalnego. Posiada on duże walory krajobrazowe. W pobliżu znajduje się Bieszczadzki Park Narodowy. Do naturalnych zasobów leczniczych należą „wody mineralne wodorowęglanowo-sodowe i chlorkowo-sodowo-bromkowe, nisko zmineralizowane”¹⁹. W uzdrowisku kuracusz i turysta może spędzić czas w sposób aktywny (sporty wodne) lub zrelaksować się, odkrywając piękno otaczającej go natury. Polańczyk również zimą obfituje w atrakcje turystyczne (wyciągi w Solinie, Bukowcu, Weremieniu oraz w oddalonych o 20 km Ustrzykach Dolnych). Największą atrakcją w gminie Solina jest zaporą wodną oraz sztuczny zbiornik wodny – Jezioro Solińskie, które są odwiedzane przez liczne wycieczki²⁰.

Wszystkie uzdrowiska w województwie podkarpackim ciągle się rozwijają, polepszają swoje usługi, oferując je dotychczasowym klientom i pozyskując nowych. Głównym walorem tych uzdrowisk jest ich położenie, występujący klimat i naturalne czynniki lecznicze w postaci wód źródłanych i borowiny. Miejscowości uzdrowskie oraz gminy uzdrowskie dysponują warunkami sprzyjającymi rozwojowi lecznictwa uzdrowskiego oraz do prowadzenia działalności wypoczynkowo-turystycznej.

Zrównoważony rozwój w uzdrowiskach Iwonicz Zdrój i Rymanów Zdrój w opinii kuracjuszy i turystów oraz mieszkańców

Materiał do badań i metody

Jednym z założeń opracowania było zbadanie opinii kuracjuszy, turystów i mieszkańców miast Rymanów Zdrój oraz Iwonicz Zdrój na temat zrównoważonego rozwoju w uzdrowiskach. W tym celu w październiku 2011 roku przeprowadzono ankietę wśród kuracjuszy sanatoriów i domów uzdrowskich oraz przypadkowo napotkanych turystów i mieszkańców Rymanowa Zdroju i Iwonicza Zdroju. W badaniach wzięło udział 58 osób, wśród których 66% stanowili mieszkańcy miast, 34% zaś – kuracjusze i turyści. Kobiety stanowiły 55% respondentów; 47% stanowiły osoby w wieku powyżej 55. roku życia, natomiast 28% – osoby w wieku od 41 do 55 lat. Wśród 38 mieszkańców Rymanowa Zdroju i Iwonicza Zdroju 20 osób stanowili mężczyźni. Największą grupę respondentów stanowili

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ I. Ponikowska, D. Ferson, *Nowoczesna medycyna uzdrowska*, Medipress, Warszawa 2009, s. 295.

²⁰ A. Dopciuch, *Uzdrowiska Podkarpackie*, Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego, Rzeszów 2006, s. 12–17.

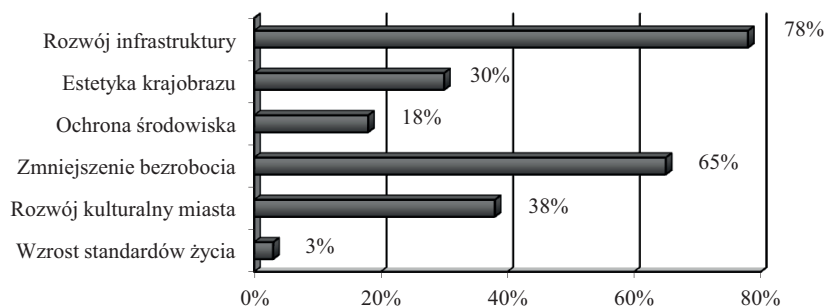
emeryci i renciści, ale w badaniach uczestniczyli także uczniowie i studenci. W grupie turystów i kuracjuszy było 20 osób, w tym sześć osób to mężczyźni, a 14 to kobiety. Były to osoby przebywające w tych uzdrowiskach co najmniej drugi raz. Należy zaznaczyć, iż badania mają charakter sondażowy.

Z uwagi na możliwość wyboru kilku odpowiedzi wartości procentowe przy niektórych odpowiedziach nie sumują się do 100.

Analiza wyników przeprowadzonych badań

W opinii 78% respondentów turystyka jest obecnie ważnym elementem rozwoju uzdrowiska. W grupie tej znaleźli się wszyscy uczniowie i studenci, 90% ludzi pracujących oraz 84% emerytów i rencistów. Dla 14% badanych turystyka nie stanowi ważnego czynnika rozwoju uzdrowiska, natomiast 8% badanych nie ma zdania na ten temat.

W kwestii wpływu turystyki na rozwój uzdrowiska 69% ankietowanych stwierdziło, że turystyka wpływa w sposób korzystny na rozwój uzdrowiska i gminy uzdrowskiej. Takiego zdania było 74% mieszkańców miast oraz 60% kuracjuszy i turystów, wszystkie osoby uczące się i studiujące oraz 90% osób pracujących, a także 60% emerytów i rencistów. W grupie tej 75% stanowiły osoby w wieku powyżej 41. roku życia. Jedynie 19% ankietowanych stwierdziło, że turystyka wpływa niekorzystnie na rozwój uzdrowiska i jego otoczenie z uwagi na zbyt duże natężenie turystów, zwłaszcza w sezonie letnim, natomiast w uzdrowiskach górskich zwiększony ruch turystyczny odnotowuje się również w sezonie zimowym. Opinię taką wyraziło 10% mieszkańców miast uzdrowskich oraz 9% turystów i kuracjuszy. Natomiast 12% badanych uważało, że turystyka nie wywiera wpływu na rozwój uzdrowiska lub jej wpływ jest bardzo mały. Spośród grupy ankietowanych, którzy byli przekonani o pozytywnym wpływie turystyki, aż 78% uważa, że najbardziej korzystnym skutkiem rozwoju turystyki jest poprawa infrastruktury komunalnej – byli to mieszkańcy miast (65%) oraz turyści i kuracjusze (35%). Z tej grupy 65% osób stwierdziło, że pozytywnym skutkiem jest głównie zmniejszenie bezrobocia wśród mieszkańców obszarów uzdrowskich – tak odpowiedziało 62% ludności miejscowej oraz 28% turystów i kuracjuszy (wykres 1).

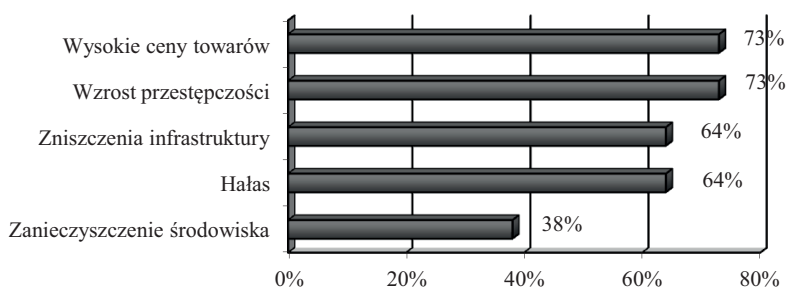

Wykres 1. Korzystne skutki rozwoju turystyki w uzdrowisku

Źródło: opracowanie własne.

Zdaniem 38% ankietowanych turystyka wpływa pozytywnie na rozwój kulturalny miasta, 30% badanych wyraziło zdanie, że na poprawę estetyki krajobrazu, dla 18% są to działania na rzecz ochrony środowiska, natomiast jedynie 3% respondentów uważało, że turystyka wpływa korzystnie na poprawę standardów życia.

W grupie 11 osób, które były zdania, że turystyka wpływa niekorzystnie na rozwój uzdrowisk, 73% stwierdziło, że najbardziej negatywnym skutkiem jest wzrost cen (odpowiedziało tak 100% mieszkańców oraz 40% turystów i kuracjuszy) oraz wzrost przestępczości (100% kuracjuszy i turystów oraz 50% mieszkańców). Ponadto 64% osób stwierdziło, że niekorzystnym skutkiem jest hałas oraz zniszczenie infrastruktury, a 38% ankietowanych uważało, że zanieczyszczenie środowiska przyrodniczego (wykres 2).

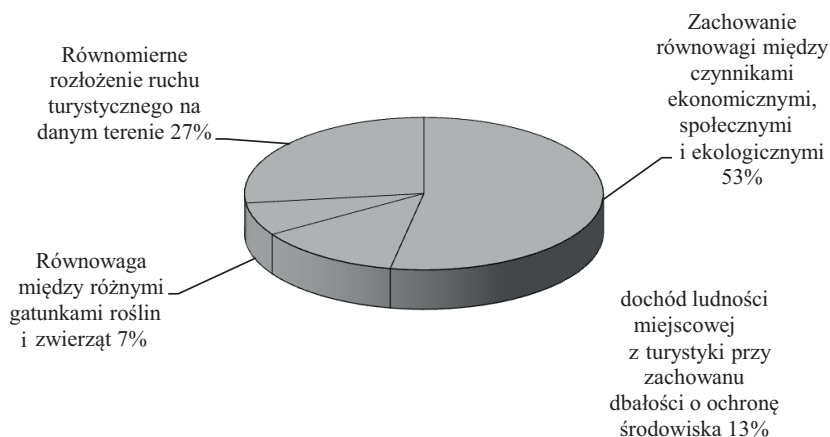

Wykres 2. Negatywne skutki rozwoju turystyki

Źródło: opracowanie własne.

W kwestii oceny znajomości przez respondentów terminu zrównoważonego rozwoju stwierdzono, że 52% osób zna to pojęcie, zaś 48% ankietowanych nie spotkało się z takim terminem. Do pierwszej grupy należą wszyscy uczniowie, 80% pracujących, 29% bezrobotnych oraz 24% emerytów i rencistów. W jednej trzeciej były to osoby w wieku 41–55 lat, 23% badanych stanowiły osoby w wieku poniżej 24. roku życia, 23% – powyżej 55. roku życia i 20% – osoby w wieku 24–40 lat. Wśród 48% ankietowanych, którzy nie znają pojęcia zrównoważonego rozwoju, 64% to mieszkańcy miast uzdrowiskowych, zaś 36% to kuracjusze i turyści.

Wśród odpowiedzi udzielonych przez osoby znające termin turystyki zrównoważonej najczęściej pojawiały się takie, w których istotą zrównoważonej turystyki jest zachowanie równowagi między czynnikami ekonomicznymi, społecznymi i ekologicznymi (16 osób), co stanowi 53% danej grupy oraz 28% wszystkich uczestników badania (wykres 3).

Wykres 3. Pojęcie turystyki zrównoważonej w opinii mieszkańców i turystów

Źródło: opracowanie własne.

Z pozostałych odpowiedzi wynika, że ankietowani utożsamiają zrównoważony rozwój z równomiernym natężeniem ruchu turystycznego na danym terenie (27%), dochodem miejscowej ludności z turystyki przy zachowaniu dbałości o ochronę środowiska (13%) oraz równowagą pomiędzy różnymi gatunkami roślin i zwierząt (7%). Miejsce zamieszkania, płeć, wiek oraz status społeczny nie miały wpływu na wyniki badań.

Na pytanie, czy uzdrowisko Iwonicz Zdrój lub Rymanów Zdrój rozwijają się w sposób zrównoważony, twierdząco odpowiedziało 66% badanych, przecząco – 26%, wszyscy turyści i kuracjusze zaś (8% ankietowanych) wybrali odpowiedź: nie mam na ten temat zdania. Wśród osób pozytywnie oceniających rozwój miejscowości zdecydowaną większość stanowili mieszkańcy uzdrowisk (82%), pracujący oraz uczący się i studiujący.

W kwestii wyrażenia opinii, czy istnieje potrzeba wprowadzania zasad zrównoważonego rozwoju na terenie uzdrowisk, zdecydowana większość badanych (88%) odpowiedziała twierdząco, 3% – przecząco (mieszkańcy uzdrowisk w wieku powyżej 55. roku życia) oraz, podobnie jak w przypadku poprzedniego pytania, 8% (turyści i kuracjusze) nie miało zdania na ten temat.

Większość odpowiedzi na pytanie, jaki rodzaj turystyki ma największy wpływ na rozwój uzdrowisk i powinien być uprawiany na ich terenie, dotyczyła turystyki zdrowotnej (52%), którą uznano za bardzo ważną formę aktywności turystycznej na terenie miejscowości uzdrowiskowej (tabela 1). Jest to zgodne ze współczesnymi trendami lansowanymi przez władze samorządowe tych miejscowości, mieszkańców, personel służby zdrowia oraz przez turystów i kuracjuszy przebywających w uzdrowiskach.

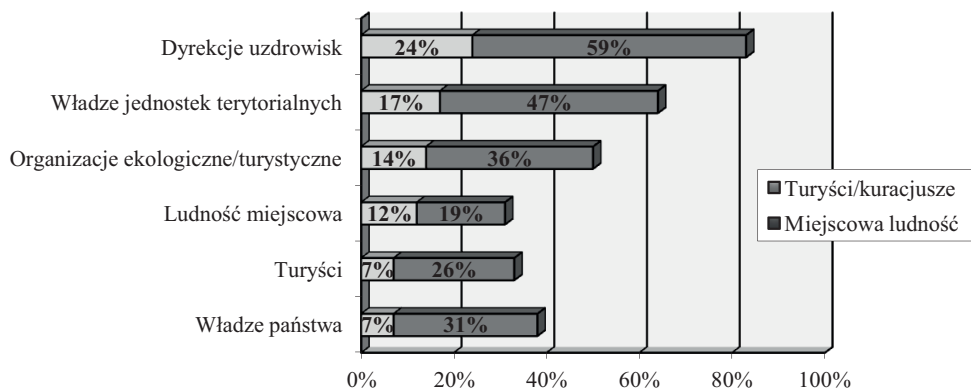
Tabela 1. Wpływ rodzajów turystyki na rozwój uzdrawisk

	Bardzo ważna	Ważna	Mało ważna	Obojętna
Spory zimowe	12%	48%	28%	12%
Turystyka kwalifikowana	8%	40%	36%	16%
Turystyka krajoznawcza	22%	43%	19%	16%
Turystyka kulturowa	38%	33%	24%	5%
Turystyka zdrowotna	52%	26%	21%	1%

Źródło: opracowanie własne.

Równie istotne okazały się sporty zimowe, ważne dla 48% respondentów, oraz turystyka krajoznawcza (43%). Wysoko oceniana była turystyka kulturowa, która okazała się bardzo ważna dla 38% i ważna dla 33% badanych. Wysoko oceniono również turystykę krajoznawczą i kwalifikowaną.

Odpowiedzialnością za zrównoważony rozwój uzdrawisk respondenci najczęściej obarczyli dyrekcję uzdrawisk (83%) oraz władze jednostek terytorialnych (64%). Świadczy to, że w opinii badanych uzdrawiska są dobrem regionalnym, a ich rozwój w głównej mierze zależy od decyzji władz, poczynając od najniższego szczebla (wykres 4).

Wykres 4. Jednostki odpowiedzialne za zrównoważony rozwój uzdrawisk

Źródło: opracowanie własne.

Według 50% badanych zrównoważony rozwój jest uzależniony od działań organizacji ekologicznych i turystycznych. Zbyt małą rolę w rozwoju zrównoważonym uzdrawisk ankietowani przyznali turystom (33%) i ludności miejscowej (31%). Świadczy to o nieprawidłowym pojmowaniu zasad turystyki zrównoważonej oraz o niedocenianiu, w procesach

wdrażania i rozwoju, inicjatyw proturystycznych, ukierunkowanych na rozwój turystyki, znaczenia aktywnego udziału ludności miejscowej oraz organizatorów turystyki.

Dyskusja

Z przeprowadzonych badań wynika, że wśród mieszkańców, kuracjuszy i turystów uzdrowisk Rymanów Zdrój i Iwonicz Zdrój istnieje duża świadomość wpływu turystyki na dalszy rozwój miejscowości uzdrowiskowej. Opinię taką wyrażali wszyscy uczniowie, studenci oraz większość osób pracujących. Ta grupa w dużej mierze zna pojęcie zrównoważonego rozwoju i zdaje sobie sprawę z potrzeby wprowadzania jego zasad na terenie uzdrowisk. Dla mieszkańców duże znaczenie ma rozwój infrastruktury komunalnej oraz zmniejszenie bezrobocia, będące pozytywnym następstwem zwiększenia ruchu turystycznego na danym terenie, zaś turyści i kuracjusze uważają, że turystyka wpływa korzystnie na życie kulturalne miasta. Za negatywny czynnik rozwoju turystyki mieszkańcy uważają wzrost cen towarów na terenie miast oraz zwiększone zagęszczenie ludności, zwłaszcza w sezonie letnim. Kuracjusze i turyści zwrócili uwagę na rosnącą przestępczość. Największy wpływ na rozwój uzdrowisk, zdaniem respondentów, ma turystyka zdrowotna, nie mniejszą rolę odgrywają sporty zimowe oraz turystyka krajoznawcza. Mieszkańcy miast, podobnie jak kuracjusze i turyści, twierdzą, że zrównoważony rozwój terenów leczniczych w największym stopniu zależy od dykcji uzdrowisk i władz samorządowych, pomijając znaczący wpływ miejscowej ludności.

W innych badaniach przeprowadzonych na terenie uzdrowiska Polańczyk i gminy uzdrowiskowej Solina²¹ w celu ustalenia potencjału uzdrowiskowego i turystycznego tych miejsc oraz określenia wiedzy i świadomości przedstawicieli władz samorządowych oraz turystów stwierdzono, że 56% uczestników sondażu spotkało się z pojęciem turystyki zrównoważonej, natomiast 40% z nich dokonało słusznego wyboru odpowiedzi, odzwierciedlającego istotę turystyki zrównoważonej. Ponad 70% badanych przedstawicieli samorządu lokalnego, którzy spotkali się z pojęciem turystyki zrównoważonej, definiowało ją jako „rozwój turystyki dostosowany do rodzaju jakości zasobów środowiska naturalnego” lub jako „odpowiedni poziom usług w stosunku do popytu na te usługi” oraz jako „źródło korzyści dla branży turystycznej, lokalnej społeczności z zachowaniem troski o środowisko naturalne”. Osoby te zgodnie twierdziły, że turystyka na badanym obszarze rozwija się w sposób zrównoważony, a przedstawiciele samorządu lokalnego, mieszkańcy oraz lokalni organizatorzy ruchu turystycznego mają duży wpływ na kształtowanie kierunków rozwoju turystyki.

Z badań Adama Szromka dotyczących cech, które wpływają na atrakcyjność uzdrowisk, na przykładzie Polanicy Zdroju, Krynicy Zdroju z 2011 roku oraz badań przeprowadzonych w 2009 roku w Kołobrzegu, wynika, że „(...) wśród cech mających największy wpływ na ogólną ocenę atrakcyjności uzdrowiska są noty dotyczące dbałości o zabytki i pomniki

²¹ J. Krupa, T. Soliński, M. Bajorek, *Koncepcja modelu funkcjonowania gminy Solina i Uzdrowiska Polańczyk zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Uwarunkowania innowacyjnego rozwoju uzdrowisk*, red. T. Soliński, J. Krupa, Instytut Gospodarki WSIiZ, Rzeszów 2011, s. 57–88.

kultury, czystości uzdrowiska i dbałości o park uzdrowiskowy oraz bezpieczeństwa i ogólnej atmosfery w uzdrowisku²². Z kolei badania związane z profilem kuracjuszy przebywających w kompleksie uzdrowisk Nałęczowa, przeprowadzone w 2010 roku, wskazują iż „(...) dominującym motywem przyjazdu kuracjuszy i turystów do Nałęczowa jest przede wszystkim chęć i konieczność poprawy stanu zdrowia, dopiero w następnej kolejności cele poznawczo-turystyczne²³”.

Warto zaznaczyć, że od poziomu wiedzy i świadomości mieszkańców, władz samorządowych i organizatorów turystyki zależy rozwój potencjału obszaru i kreowanie marki. Co ciekawe, ankietowani bardzo często utożsamiali potencjał uzdrowiska i gminy tylko z potencjałem miejscowości ulokowanych nad atrakcyjnym Zalewem Solińskim, co nie w pełni odzwierciedla wykorzystanie walorów turystycznych terenu gminy i uzdrowiska.

Szansą polepszenia wizerunku uzdrowisk Iwonicz Zdrój i Rymanów Zdrój oraz gmin uzdrowiskowych jest nie tylko popularyzacja turystyki zdrowotnej i uzdrowiskowej oraz agroturystyki, ale także gotowość na wprowadzanie innych form turystyki (w tym turystyki biznesowej czy kulinarnej). Dostosowywanie oferty uzdrowiska do zmieniających się realiów, coraz bardziej wymagającego rynku turystycznego, powinno się opierać na ciągłej jego obserwacji, kreowaniu innowacyjnych produktów (wyrobów i usług). Jednak udoskonalanie oferty trzeba zacząć od przygotowania do tych zmian mieszkańców i przedstawicieli samorządu terytorialnego, które powinno się opierać na edukacji, między innymi z zakresu sozologii, inwestowaniu w kapitał ludzki, usprawnianiu działań organizacyjnych, funkcjonalnych oraz takim zarządzaniu posiadanymi dobrami, aby zaspokoić potrzeby ekonomiczne, społeczne, estetyczne ludności miejscowej i gości oraz zapewnić ochronę kultury, życia i środowiska naturalnego²⁴.

Ponieważ uzdrowiskowy produkt turystyczny bazuje na posiadanym potencjale, ważne jest właściwe określenie orientacyjnej koncepcji modelu funkcjonowania uzdrowiska, a tym samym gminy uzdrowiskowej²⁵. Wiadomo, że każde uzdrowisko tworzy unikatową sieć endogenicznych i egzogenicznych powiązań, dlatego też każda jednostka funkcjonalna musi indywidualnie rozpatrzyć kwestię zarządzania posiadanymi zasobami. Elementem spajającym wszelkie działania w tworzeniu uzdrowiskowego produktu turystycznego jest szeroko rozumiana współpraca podmiotów, w tym przedsiębiorstw uzdrowiskowych i turystycznych, reprezentantów samorządu lokalnego, placówek medycznych, instytucji naukowo-badawczych, organizacji pozarządowych czy jednostek otoczenia „biznesowego”.

Istotnym czynnikiem funkcjonowania obszarów recepcji turystycznej jest wyznaczenie podstawowych kierunków działań; w tym działań na rzecz rozwoju turystyki, dla każdej jednostki tego „organizmu”, określenie powiązań i zależności oraz wyłonienie podmiotów odpowiedzialnych za realizację tych założeń na danym obszarze.

²² A.R. Szromek, *Cechy atrakcyjności polskich uzdrowisk*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej” 2013, Seria: Organizacja i Zarządzanie, z. 64, s. 262.

²³ M. Panasiewicz et al., op. cit., s. 47.

²⁴ J. Krupa, T. Wołowicz, *Uzdrowiska Polski Wschodniej...*, s. 7–35.

²⁵ J. Krupa, *Zrównoważony rozwój turystyki...*, op. cit., s. 59–81.

Chociaż uczestników lokalnego rynku turystycznego cechuje pewna świadomość istnienia elementów, które wpływają na konkurencyjność i zrównoważony rozwój badanego obszaru, to sformułowanie modelu funkcjonowania, w tym funkcjonowania uzdrowisk, jest bardziej złożonym, indywidualnym zagadnieniem i nie można go, według autorów artykułu, sprowadzić do ogólnego wzoru. Można natomiast zarysować pewne ogólne zagadnienia, które odnoszą się do problemu funkcjonowania wszystkich polskich uzdrowisk, tak aby wykorzystać istniejący potencjał atrakcyjnych obszarów.

Istnieją silne zależności pomiędzy zrównoważonym rozwojem turystyki a dobrze ukierunkowaną świadomością turystyczną podmiotów rynku turystycznego. Chodzi tutaj o potrzebę zmiany dotychczasowego nastawienia – skupienie uwagi nie tylko na zyskach, ale także na długotrwałej żywotności turystycznej – oraz zabieganie o lojalnego klienta i otwartość na niego, ponadto poszanowanie swojej odmienności kulturowej i powstrzymanie akulturacji oraz współpracę podmiotów samorządowych²⁶. Wyzwaniem dla lokalnego rynku jest stworzenie skutecznego narzędzia promocji, tak aby umożliwić dotarcie informacji o tym obszarze recepcyjnym do różnych grup uczestników rynku turystycznego. Potrzeba swego rodzaju „przywództwa” i wykorzystania posiadanego potencjału do budowania współzależności pomiędzy uczestnikami lokalnego rynku turystycznego oraz ich przynależności i odpowiedzialności za posiadane dobra, jak również zacieśnienia współpracy na płaszczyźnie lokalnej, regionalnej, krajowej, ale i międzynarodowej. Przede wszystkim potrzeba większej współpracy między przedstawicielami samorządu lokalnego i innymi przedstawicielami rynku turystycznego.

Podsumowanie

Wdrażanie zasad idei trwałego zrównoważonego rozwoju może pozytywnie wpływać na polepszenie wizerunku lokalnego rynku usług turystycznych, promocję danego obszaru jako produktu turystycznego oraz rozwój różnych form turystyki, chociażby turystyki uzdrowiskowej czy agroturystyki. Natomiast głównymi problemami, z którymi borykają się nie tylko polskie uzdrowiska, ale i inne podmioty działające na rynku turystycznym, są przede wszystkim bariery edukacyjne, finansowe i społeczne oraz brak skutecznego modelu działalności, co skutkuje tworzeniem niezbyt konkurencyjnego produktu turystycznego. Brak konkurencyjnego produktu oznacza brak zainteresowania turystów²⁷.

Za wdrażanie zasad turystyki zrównoważonej odpowiada każdy uczestnik rynku turystycznego na poszczególnych etapach łańcucha kreacji produktu turystycznego, a najlepsze wyniki osiąga się przez wspólne działanie. Oprócz działań w ramach wspólnoty europejskiej, rządów krajowych, władz regionalnych, kadr kierowniczych odpowiedzialność za „ekologizację” spoczywa na przedsiębiorstwach, pracownikach czy organizacjach

²⁶ J. Krupa, T. Soliński, M. Bajorek, *Koncepcja modelu...*, op. cit., s. 57–88.

²⁷ Ibidem, *Determinanty rozwoju turystyki zrównoważonej i zdrowotnej na terenie uzdrowisk – kreowanie jakości produktu turystycznego i uzdrowiskowego*, [w:] *Uwarunkowania innowacyjnego rozwoju uzdrowisk*, op. cit., s. 21–56.

działających na danym obszarze. Tylko racjonalne działanie, ukierunkowane na „trwałe” kierowanie poszczególnymi procesami, jest szansą budowania „nowej turystyki”, zwłaszcza na obszarach cennych pod względem przyrodniczym i kulturowym.

Niestety, przez lata w Polsce dominowało podejście nastawione na sprzedaż i osiągnięcie wyników finansowych. Łatwo zauważyć, że krótkookresowe zyski, nadmierna eksploatacja walorów miejscowości uzdrowiskowych oraz brak zacieśniania trwałej współpracy z uczestnikami lokalnego rynku turystycznego to wynik braku koncepcji zarządzania strategicznego, który uniemożliwił podtrzymanie trwałości społecznej i ekologicznej na tych obszarach²⁸.

Negatywne wpływy natężonego ruchu turystycznego na walory środowiska przyrodniczego nie muszą stanowić czarnego scenariusza perspektyw rozwoju turystyki dla konkretnego obszaru. Wiadomo bowiem, że właśnie biznes turystyczny może być i bywa ważną dziedziną gospodarki zarówno w skali regionalnej, krajowej, jak i międzynarodowej. Podstawą trwania takiego stanu rzeczy jest zachowanie równowagi pomiędzy ocaleniem potencjału przyrody, interesem przedsiębiorstw uzdrowiskowych, potrzebami mieszkańców danego regionu a oczekiwaniami kuracjuszy i turystów²⁹.

We wszystkich gminach w Polsce ochrona środowiska naturalnego odbywa się na ogólnych zasadach, natomiast w gminach i miejscowościach uzdrowiskowych ochrona jest szczególnie rygorystyczna. Zrównoważony rozwój w uzdrowiskach występował w Polsce już od wielu lat, jeszcze zanim termin ten pojawił się w teorii literatury z zakresu problematyki zagospodarowania przestrzennego i planowania.

Współcześnie działalność uzdrowiska podlega mechanizmom rynkowym, co rodzi potrzebę nowoczesnego i profesjonalnego zarządzania przedsiębiorstwem uzdrowiskowym. Lecznictwo uzdrowiskowe powinno pełnić funkcję nadrzędną w stosunku do turystyki, rekreacji i sportu oraz odnowy biologicznej. Turystyka zdrowotna w uzdrowisku powinna stanowić jedną z wielu ofert miejscowości uzdrowiskowej, natomiast jakość oferowanych dóbr i usług powinna stanowić kluczowy element budowania pozycji i marki uzdrowisko-turystycznego obszaru recepcji³⁰.

Obecnie uzdrowiska powinny dążyć do połączenia funkcji turystycznej i uzdrowiskowej, kuracjusz przyjmowany w uzdrowiskach jako turysta szybciej wraca bowiem do zdrowia, z kolei turysta chętnie korzysta z oferty leczniczo-uzdrowiskowej³¹. Uważa się, iż turystyka zdrowotna i turystyka uzdrowiskowa należą do jednych z najprężniej rozwijających się dziedzin turystyki. Wiąże się to między innymi ze starzeniem się społeczeństwa, wzrostem zapotrzebowania na usługi leczniczo-uzdrowiskowe (zarówno wśród ludzi młodych, jak i starszych), ogólnym wzrostem świadomości i modą na zdrowy styl życia oraz chęcią dbania o własne zdrowie. We współczesnym świecie ludzie prowadzą bardzo inten-

²⁸ J. Krupa, T. Wołowicz, *Uzdrowiska Polski Wschodniej...*, op. cit., s. 7–35.

²⁹ E. Marks, *Miejsce ekoturystyki w budowaniu wizerunku wiejskiego produktu turystycznego*, [w:] *Marka wiejskiego produktu turystycznego*, red. P. Palich, Wyd. Akademii Morskiej, Gdynia 2009, s. 123–131.

³⁰ J. Krupa, B. Dec, *Atrakcyjność turystyczna miejscowości uzdrowiskowej w świetle badań ankietowych*, [w:] *Uwarunkowania innowacyjnego rozwoju uzdrowisk*, op. cit., s. 89–110.

³¹ J. Krupa, T. Wołowicz, *Uzdrowiska Polski Wschodniej...*, op. cit., s. 30.

sywny tryb życia, któremu towarzyszy stres, dlatego też coraz częściej chcą wypocząć i zregenerować siły fizyczne i psychiczne z dala od miejsca zamieszkania. O potencjale rozwojowym podmiotów uzdrowiskowych świadczą wprowadzane innowacje produktowe, zgodne między innymi z założeniami turystyki leczniczej, zdrowotnej³² i uzdrowiskowej³³.

Bibliografia

1. Czachara J., Krupa J., *Turystyka wiejska formą rekreacji i terapii dla osób niepełnosprawnych*, [w:] *Turystyka wiejska, ochrona środowiska i dziedzictwo kulturowe Pogórza Dynowskiego*, red. J. Krupa, T. Soliński, Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego, Dynów 2011.
2. Derek M., *Turystyka przemysłowa jako forma turystyki zrównoważonej*, [w:] *Uwarunkowania i plany rozwoju turystyki*, t. 6, red. Z. Młynarczyk, I. Potocka, A. Zajadacz, Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań 2010.
3. Dopciuch A., *Uzdrowiska Podkarpackie*, Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego, Rzeszów 2006.
4. Dryglas D., *Innowacje produktowe turystyki uzdrowiskowej*, [w:] *Innowacyjne kierunki rozwoju turystyki uzdrowiskowej i lecznictwa uzdrowiskowego*, red. J. Golba, K. Rymarczyk-Wajda, Monografia XVIII Kongresu Uzdrowisk Polskich, Muszyna, 4–6 czerwca 2009 r., Stowarzyszenie Gmin Uzdrowiskowych RP, Krynica-Zdrój 2009.
5. Kondracki J., *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa 2002.
6. Koniusz M., Węglarz R., *Kierunki zmian w polskich uzdrowiskach*, [w:] *Turystyka uzdrowiskowa. Stan i perspektywy*, red. M. Boruszczak, Wyd. WSTiH, Gdańsk 2009.
7. Kowalczyk A., *Uwarunkowania i plany rozwoju turystyki*, [w:] *Turystyka zrównoważona – aspekty kulturowe*, t. 6, *Turystyka zrównoważona*, red. Z. Młynarczyk, I. Potocka, A. Zajadacz, Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań 2010.
8. Krupa J., *Woda i surowce odnawialne, a ich oddziaływanie na środowisko naturalne*, [w:] *Zrównoważony rozwój turystyki w uzdrowiskach województwa podkarpackiego*, red. J.R. Rak, Muzeum Regionalne, Brzozów 2011.
9. Krupa J., Dec B., *Atrakcyjność turystyczna miejscowości uzdrowiskowej w świetle badań ankietowych*, [w:] *Uwarunkowania innowacyjnego rozwoju uzdrowisk*, red. T. Soliński, J. Krupa, Instytut Gospodarki Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania, Rzeszów 2011.
10. Krupa J., Soliński T., Bajorek M., *Determinanty rozwoju turystyki zrównoważonej i zdrowotnej na terenie uzdrowisk – kreowanie jakości produktu turystycznego i uzdrowiskowego*, [w:] *Uwarunkowania innowacyjnego rozwoju uzdrowisk*, red. T. Soliński, J. Krupa, Instytut Gospodarki WSliZ, Rzeszów 2011.
11. Krupa J., Soliński T., Bajorek M., *Koncepcja modelu funkcjonowania gminy Solina i Uzdrowiska Polańczyk zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Uwarunkowania innowacyjnego rozwoju uzdrowisk*, red. T. Soliński, J. Krupa, Instytut Gospodarki WSliZ, Rzeszów 2011.

³² D. Dryglas, *Innowacje produktowe turystyki uzdrowiskowej*, [w:] *Innowacyjne kierunki rozwoju turystyki uzdrowiskowej i lecznictwa uzdrowiskowego*, red. J. Golba, K. Rymarczyk-Wajda, Monografia XVIII Kongresu Uzdrowisk Polskich, Muszyna, 4–6 czerwca 2009 r., Stowarzyszenie Gmin Uzdrowiskowych RP, Krynica-Zdrój 2009, s. 170.

³³ A. Lewandowska, *Turystyka uzdrowiskowa*, [w:] *Gospodarka turystyczna*, red. A. Panasiuk, PWN, Warszawa 2008, s. 233.

12. Krupa J., Wołowicz T., *Uzdrowiska Polski Wschodniej wobec wyzwań rozwojowych – turystyka zrównoważona*, [w:] *Współczesne trendy funkcjonowania uzdrowisk – klastering*, red. J. Hermaniuk, J. Krupa, Instytut Gospodarki Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania, Rzeszów 2010.
13. Lewandowska A., *Turystyka uzdrowiskowa*, [w:] *Gospodarka turystyczna*, red. A. Panasiuk, PWN, Warszawa 2008.
14. Marks E., *Miejsce ekoturystyki w budowaniu wizerunku wiejskiego produktu turystycznego*, [w:] *Marka wiejskiego produktu turystycznego*, red. P. Palich, Wyd. Akademii Morskiej, Gdynia 2009.
15. Niezgoda A., *Obszar recepcji turystycznej w warunkach rozwoju zrównoważonego*, Wyd. UE, Poznań 2009.
16. Nitkiewicz-Jankowska A., Szromek A.R., *Turystyka z zasady zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Kształtowanie środowiska geograficznego i ochrona przyrody na obszarach uprzemysłowionych i zurbanizowanych*, 42, Uniwersytet Śląski, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Wydział Nauk o Ziemi, Katowice–Sosnowiec 2010.
17. Panasiewicz M. et al., *Analiza profilu kuracjuszy przebywających w kompleksie uzdrowisk Nałęczowa*, [w:] *Turystyka i rekreacja w promocji zdrowia*, red. J. Mogiła-Lisowska, D. Nowak, E. Czarniecka-Skubina, Wyd. WSHGiT, Warszawa 2011.
18. Ponikowska I., Ferson D., *Nowoczesna medycyna uzdrowiskowa*, Medipress, Warszawa 2009.
19. Szromek A.R., *Cechy atrakcyjności polskich uzdrowisk*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej” 2013, Seria: Organizacja i Zarządzanie, z. 64.
20. Rut M., *Turystyka kulturowa. Perspektywy rozwoju dla Pogórza Dynowskiego*, [w:] *Turystyka wiejska, ochrona środowiska i dziedzictwo kulturowe Pogórza Dynowskiego*, red. J. Krupa, T. Soliński, Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego, Dynów 2011.

Dokumenty prawne

1. Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych (Dz. U. 2005, Nr 167, poz. 1399).

Strony internetowe

1. <http://www.benyb.republika.pl/Historia.html> [10.03.2015].
2. <http://www.mz.gov.pl/leczenie/lecznictwo-uzdrowiskowe/nabor-jednostek-uprawnionych> [23.03.2015].
3. <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/decyzje-rzadu/rozporzadzenie-w-sprawie-nadania-statusu-obszaru-ochrony-uzdrowiskowej.html> [23.03.2015].

Streszczenie

W artykule przedstawiono wyniki badań ankietowych dotyczących różnych aspektów zrównoważonego rozwoju w uzdrowiskach, na przykładzie podkarpackich uzdrowisk, tj. Iwonicza Zdroju i Rymanowa Zdroju. Badania zostały przeprowadzone zarówno wśród kuracjuszy, turystów, jak i mieszkańców tych miast. Wyniki wskazują, że wśród respondentów istnieje duża świadomość znaczenia turystyki dla dalszego rozwoju miejscowości uzdrowiskowej, przy czym dominującą jej formą powinna być turystyka zdrowotna, turystyka krajoznawcza i kulturowa, natomiast

na terenach podgórskich i górskich podobną rolę powinny odgrywać sporty zimowe. W opinii respondentów zrównoważony rozwój terenów uzdrowiskowych w największym stopniu zależy od działań dyrekcji uzdrowisk i władz samorządowych, przy stosunkowo małym znaczeniu miejscowej ludności.

Słowa kluczowe: zrównoważony rozwój, turystyka, uzdrowiska, badania ankietowe, województwo podkarpackie

Abstract

The article presents results of a survey on various aspects of sustainable development in Carpathian health resorts, such as Iwonicz Zdrój and Rymanów Zdrój. The research was conducted among patients, tourists and residents of those cities. The results indicate that among respondents there is a high awareness of the importance of tourism for the further development of the city at the health resort, with a dominant of health tourism, sightseeing and cultural tourism, while on the foothill and mountain areas a similar role should belong to winter sports. According to respondents, sustainable development of the health resort areas, to the greatest extent, depends on the actions of the management of health resort and local authorities, with relatively low importance of local inhabitants.

Keywords: sustainable development, tourism, health resorts, surveys, Podkarpackie Province

NOTKA O AUTORACH

Mgr Beata Dec, asystent w Katedrze Turystyki i Rekreacji, na Wydziale Medycznym Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie; zainteresowania naukowe: rozwój miast kreatywnych, rynek hotelarski i gastronomiczny, obsługa klienta w turystyce.

Prof. nadzw. dr hab. inż. Jan Krupa, kierownik Katedry Turystyki i Rekreacji, na Wydziale Medycznym Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie; zainteresowania naukowe: technologia żywności i żywienia, towaroznawstwo, zarządzanie jakością w produkcji i obrocie żywnością oraz w sektorze usług turystycznych, ekologia i ochrona środowiska oraz jakość żywnościowych produktów tradycyjnych i ekologicznych, szczególnie w aspekcie zdrowia człowieka i zrównoważonego rozwoju.